

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ МВС УКРАЇНИ

кандидат педагогічних наук, Тогочинський О. М.

Департамент по роботі з персоналом Державної пенітенціарної служби України,
м. Київ

У статті описано технологію формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів МВС України як сукупність психолого-педагогічних методів, прийомів, засобів, спільної діяльності учасників педагогічного процесу для досягнення конкретно педагогічного результату – формування соціальної компетентності фахівців ОВС. Технологію побудовано відповідно до моделі формування цієї професійно важливої властивості та з урахуванням рольової позиції всіх її учасників та вікових особливостей і складових соціальної компетентності курсантів. Ця технологія найбільш повно відповідає вимогам формування соціальної компетентності, необхідності самореалізації особистості фахівців ОВС в спеціально організованій взаємодії та покликана підвищити ефективність їх підготовки до успішного функціонування в професійному та соціальному середовищі.

Ключові слова: соціальна компетентність, технологія, змістовий та процесуальний компонент, зміст, методи, засоби.

кандидат педагогических наук, Тогочинский А. М. Основные составляющие технологии формирования социальной компетентности будущих офицеров МВД Украины/ Департамент по работе с персоналом Государственной пенитенциарной службы Украины, г. Киев

В статье описана технология формирования социальной компетентности будущих офицеров МВД Украины как совокупность психолого-педагогических методов, приемов, средств, общей деятельности участников педагогического процесса для достижения конкретной

педагогического результата – формирование социальной компетентности специалистов ОВС. Технологию построено согласно модели формирования этого профессионально важного свойства и с учетом ролевой позиции всех ее участников и вековых особенностей и составляющих социальной компетентности курсантов. Эта технология наиболее полно отвечает требованиям формирования социальной компетентности, необходимости самореализации личности специалистов ОВД в специально организованном взаимодействии и призвана повысить эффективность их подготовки к успешному функционированию в профессиональной и социальной среде.

Ключевые слова: социальная компетентность, технология, содержательный и процессуальный компонент, содержание, методы, средства.

PhD in Pedagogy, Tohochynskyu A. M. The Main Components of Formation Techniques of Social Competence of Future MIA Officers of Ukraine/ The Department of Human Resources of the State Penitentiary Service of Ukraine (Kyiv), Ukraine.

The article deals with the formation technique of social competence of future MIA officers of Ukraine as a set of psychological and pedagogical methods, tools, common activities of partners of communication to achieve specific educational outcome – the formation of social competence of Internal Affairs Authorities specialists. The technology is created according to the model of professionally important properties formation and role-based position of all its members, age characteristics and components of the cadets' social competence. This technique best meets the requirements of formation of social competence, self-identity need of Internal Affairs Authorities specialists in organized interaction and is designed to increase the effectiveness of their training to function in the professional and social environment.

Keywords: social competence, technology, semantic and procedural components, contents, methods, tools.

Вступ. У наш час важливим завданням професійної діяльності працівників міліції є не тільки розкриття та розслідування злочинів або

ліквідація наслідків надзвичайних подій, а й профілактична робота з населенням із метою недопущення й подолання правопорушень та злочинної діяльності. Сьогодні представники міліції працюють із широкими верствами населення, часто з людьми, що не порушують громадського порядку, а звертаються за роз'ясненнями, довідками, допомогою, сприянням. Працівники міліції в таких випадках відповідають на запитання громадян. Вони повинні вміти пояснювати принципи права, основні норми конституційного права (права і свободи, особливості виборчої системи та ін.), трудового, сімейного, цивільного, підприємницького права, вимоги єдності прав і обов'язків, важливість відповідального ставлення до дотримання того й іншого нормативного чи правового припису. Від якісної роботи правоохоронця залежить визнання громадянами цінності права в сфері соціальних відносин: знання права, розуміння його змісту, з'ясувати його мету, визначити сферу дії; застосовувати в практичній діяльності правові знання, використовувати закон для захисту своїх прав і законних інтересів, уміти діяти в складних правових ситуаціях.

Ключовою функцією зазначених видів діяльності правоохоронців є активна взаємодія з різноманітними верствами населення й виявлення потенційно небезпечних ситуацій. Для належної взаємодії із зазначеними категоріями та для ефективної охорони громадського порядку і профілактики правопорушень представник ОВС повинен знати культурні норми і обмеження у спілкуванні, звичаї, традиції в сфері спілкування, притаманні різним соціальним групам, уміти використовувати різні стратегії і тактики спілкування, найбільш ефективні методи та прийоми переконливого впливу. Йдеться про необхідність на сьогодні для належного виконання завдань професійної діяльності сформованості у представників правоохоронних органів такої важливої складової готовності до професійної діяльності, як соціальна компетентність.

Від вирішення проблеми формування у майбутніх офіцерів ОВС соціальної компетентності залежить ефективність виконання ними професійних обов'язків та загалом надійна охорона громадського порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення зазначеної проблеми та на які опирається автор. На сьогодні у

педагогіці використовують поняття «педагогічна технологія» і «технологія навчання». Термін «педагогічна технологія» трактують досить неоднозначно. Зокрема, С. Смирнов цим поняттям позначає сукупність і послідовність використання методів засобів, інструментарію, апаратури, навчального устаткування й технічних засобів для навчального процесу [11]. На думку В. Беспалька, педагогічну технологію слід розглядати як процес комунікації або спосіб виконання навчального завдання, що містить застосування системного аналізу для поліпшення навчання [1]. В. Беспалько вважає, що педагогічна технологія є проектом певної педагогічної системи, її практичним вираженням. У свою чергу М. Кларін трактує її як системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей [6]. М. Кларін обстоює думку про те, що педагогічна технологія представляє напрямок педагогіки, метою якого є підвищення ефективності освітнього процесу, гарантоване досягнення суб'єктами навчання запланованих результатів навчання.

Учений В. Сластьонін розглядає педагогічну технологію як впорядковану сукупність дій, операцій і процедур, що інструментально забезпечують досягнення прогнозованого й діагностованого результату в умовах освітнього процесу [9, с. 495].

У свою чергу П. Підкасистий трактує педагогічну технологію як певну сферу знання, завданням якої є конструювання оптимальних навчальних систем на основі даних соціальних, управлінських і природничих наук, як сукупність професійних умінь, що забезпечують добродійний виховний вплив педагога на дитину в контексті взаємодії з ним та дозволяє дитині вступати у взаємодію зі світом на рівні культури [7]. Таким чином, автори розглядають педагогічну технологію як метод або сукупність прийомів, дидактичну конструкцію інформаційного управління навчально-пізнавальною діяльністю суб'єктів навчання, як модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації й проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для суб'єктів навчання та викладачів.

Метою статті є характеристика основних складових технології формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів МВС України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «технологія» походить від грецьких слів $\eta\tau\acute{\epsilon}\chi\upsilon$ – мистецтво, майстерність і $\lambda\acute{o}\gamma\omicron$ – навчання. У буквальному перекладі поняття «педагогічна технологія» означає вчення про педагогічне мистецтво, про майстерність [10, с. 573]. Поняття «технологія» багатозначне. У Новому тлумачному словнику української мови технологію потрактовано як сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь; як сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення різних виробничих операцій тощо [12, с. 529]. Загалом словникові статі наголошують на значенні технології як сукупності прийомів, що їх застосовують у тій чи іншій діяльності, сукупності методів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми об'єкта.

Ми трактуємо технологію формування соціальної компетентності в контексті не освітньої технології, а технології навчання. При цьому нам імпонує думка І. Дичківської щодо того, що технологія навчання – це тип технології, яка моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. За багатьма параметрами вона є наближеною до окремої методики та охоплює зміст, методи та форми навчання [4, с. 68]. Нас цікавить технологія як процес досягнення певних результатів щодо зміни стану сформованості соціальної компетентності у курсантів з використанням відповідної сукупності методів, засобів і способів діяльності. Відповідно до досліджень вчених (В. Безпалько, В. Гузєєв, І. Дичківська, М. Кларін, Г. Селевко) технологію ми трактуємо як алгоритм організації діяльності курсантів з урахуванням соціально-психологічних, соціально-педагогічних та соціокультурних чинників в навчальному закладі, системну послідовність розгортання педагогічної діяльності, зокрема з визначенням її цілей та змісту, методів, форм і засобів навчання, спрямовану на досягнення певної мети й розвиток особистості суб'єктів навчання.

Отже, технологією формування соціальної компетентності ми називаємо дій, операцій і процедур, що інструментально забезпечують досягнення прогнозованого й діагностованого результату в умовах освітнього процесу вищих навчальних закладів МВС. Це впорядкована сукупність психолого-педагогічних методів, прийомів, засобів, змістовна техніка виконання, спільна діяльність учасників педагогічного процесу для досягнення конкретною педагогічного результату – формування соціальної компетентності фахівців ОВС. Педагогічна технологія формування соціальної компетентності визначає систему професійної діяльності викладача для створення психолого-педагогічних умов і надання можливостей для успішної соціалізації курсантів у ситуації навчальної взаємодії та подальшого професійного становлення.

Для розробки технології формування соціальної компетентності курсантів і слухачів ОВС було передбачено насамперед поєднати в одну систему цілі, завдання, методи навчання, способи засвоєння змісту, форм навчально-пізнавальної діяльності, способів контролю, самодіагностики й корекції засвоєння необхідного навчального матеріалу з питань соціальної компетентності.

Відповідно до загальноприйнятої думки (І. Дичківська, Г. Селевко, В. Сластьонін та ін.), структура технології формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів МВС містить такі компоненти: змістовий та процесуальний [4, с. 70]. Змістова частина – це концептуальна система знань про інструментарій досягнення цілей, ефективності процесу навчання. До змістової (концептуальної) частини можна зарахувати постановку, максимальне уточнення, формулювання цілей, педагогічні умови та етапи.

Ми вважаємо, що основоположною метою розробки технології формування соціальної компетентності є створення умов та можливостей для активного особистісного розвитку й самореалізації майбутніх фахівців МВС в соціальному аспекті. Йдеться про формування у курсантів системи емоційно-ціннісних орієнтацій, соціальних і психологічних знань, умінь та навичок працівників органів внутрішніх справ у правоохоронній сфері. У результаті впровадження технології важливо забезпечити у майбутніх фахівців уміння

здійснювати ефективну комунікацію і виконувати соціальні ролі у професійному та криміногенному середовищі, сформувати здатності до професійної і соціальної адаптації та самореалізації, спільної командної діяльності, допомогти набуту досвіду відповідального і конструктивного вирішення життєвих проблем та конфліктних ситуацій.

Окрім цього, до змістової частини технології слід віднести також педагогічні умови та етапи формування соціальної компетентності майбутніх фахівців ОВС. Як вже було визначено у підрозділі 3.1, концептуальна модель технології формування соціальної компетентності курсантів у навчально-виховному процесі ВНЗ МВС передбачає три основні етапи у професійній підготовці, які умовно співвідносяться з циклами гуманітарної, соціально-економічної та фундаментальної підготовки (перший етап, початковий), циклом загальнопрофесійних, професійно-орієнтованих дисциплін та практичної підготовки (другий етап, перехідний), що разом із попереднім циклом забезпечує здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра. Слід зазначити, що на першому - початковому етапі – основні напрями роботи стосуються розвитку у майбутніх фахівців мотивації до професійної діяльності офіцерів ОВС, відповідального ставлення до набуття знань, умінь і навичок - складових соціальної компетентності, а також формування у курсантів навичок професійного спілкування та особистісно-професійного самовдосконалення. На другому - перехідному етапі – передбачено, що основні зусилля педагогічного складу мають бути спрямовані на відповідне конструювання змісту навчально-виховного процесу з урахуванням усіх компонентів соціальної компетентності та підтримання сприятливого для формування соціальної компетентності соціально-психологічного середовища, забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів і курсантів як основи для наслідування соціально-доцільної поведінки у ситуаціях професійної взаємодії.

У свою чергу процесуальна (методична) частина технології – це вираження на практиці заздалегідь спроектованого процесу навчання: організація безпосередньої діяльності курсантів з формування соціальної компетенції і управління процесом навчання. До процесуально-методичної

частини можна віднести власне дидактичну систему, що включає зміст навчання, мотиваційне забезпечення діяльності, методи, організаційні форми, методичні прийоми, дидактичні засоби та визначення способів взаємодії учасників процесу. Окрім цього, до зазначеної частини технології належить також діагностична система, що охоплює професійно-педагогічну компетентність педагога, індивідуальні особливості курсантів і слухачів та інструментарій для визначення рівнів сформованості їх соціальної компетентності.

У першу чергу звертаємо увагу на зміст навчання. Для формування багатьох компонентів соціальної компетентності важливе значення має упорядкування системи знань, умінь і навичок, якими повинен володіти сучасний офіцер – випускник ВНЗ правоохоронних органів відповідно до структури ОКХ та у результаті вивчення навчальних дисциплін. Ми вважаємо за необхідне упорядкувати перелік компетентностей, необхідних офіцеру ОВС для професійної діяльності в сучасних умовах, виокремивши ті складові, які належать до соціального блоку. Це важливо для планування цілей формування соціальної компетентності та визначення основних напрямів педагогічної діяльності, за посередництвом яких можна досягти таких цілей.

У цьому випадку ми передбачаємо формувати соціальну компетентність, навички соціальної поведінки курсантів через надання їм знань про ті чи інші доцільні поняття, норми, цінності, погляди та переконання. Ми розглядаємо одержання інформації про соціум та соціальні норми і цінності, формування уявлення про ієрархію й субординацію соціальних цінностей, понять та норм як одну з важливих складових механізму їх засвоєння, формування необхідних навичок та умінь взаємодії у соціумі. За таких умов, ми вважаємо, навчальне спілкування формуватиме у майбутніх правоохоронців професійне бачення світу, відповідне ставлення до об'єктів соціальної сфери, а власне навчання стане ефективним інструментом побудови необхідних значеннєвих систем про соціум. Далі на основі отриманої інформації про соціальні норми та цінності курсанти через аналіз й осмислення інформації формуватимуть вже свою

систему особистісних цінностей і змістів професійної діяльності та взаємодії в соціумі.

До змістової частини технології ми зараховуємо також систему пізнавальних і практичних завдань та орієнтовну основу й способи їх вирішення. Важливість таких завдань, як зазначають дослідники Г. Балл, В. Безпалько, І. Дичківська, Є. Климін, В. Сластьонін, обумовлена тим, що будь-яка професійна діяльність є, по суті, вирішенням завдань. Вирішення завдань ми розглядаємо як важливий дидактичний засіб формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС.

Велике значення в технології формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС ми надаємо методам навчання. Методи навчання ми розглядаємо як способи педагогічної поведінки, тобто педагогічні дії, що необхідні для формування усіх складових соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС, вирішення комплексних завдань навчального процесу. Ми підтримуємо думку вчених (О. Борисова, В. Бочаров, І. Зарубінська, Н. Калініна та ін.) про те, що формування соціальної компетентності слід вибудовувати через відповідне інструментування, залучення курсантів в різні види діяльності й спілкування, де б вони краще могли опанувати соціальний досвід. Зокрема слід вказати на думку О. Борисенко про важливість використання таких методів, що акцентують розвиток суб'єктності студента. Для цього, на думку вченої, важливо забезпечувати перевагу активності студента як суб'єкта формування соціальної компетентності над активністю викладача, створювати ситуації, у яких студент повинен зробити самостійний вибір [3, с. 32].

Дослідниця І. Зарубінська щодо цього зазначає, що формування компетентності можливе лише як формування досвіду відповідної поведінки, а такий досвід студенти набувають при застосуванні методів інтерактивного педагогічного впливу [5, с. 237].

Для нас важливою є також думка О. Пометун про те, що саме інтерактивне навчання має широкі можливості, на відміну від традиційного, для формування соціальної компетентності. Дослідниця зазначає, що при цьому «знання набувають іншої форми. З одного боку, вони є певною інформацією про

навколишній світ, особливістю якої є те, що учень одержує її у вигляді не готової системи від педагога, а в процесі власної активності. З іншого боку, у процесі взаємодії на занятті з іншими учнями і вчителем учень опановує систему апробованих способів діяльності стосовно себе, соціуму, світу взагалі» [8, с. 8–9]. Саме за рахунок багатосторонньої комунікації, підкреслюють вчені, забезпечується висока результативність зазначених методів, охоплення ними великого кола учасників, їх постійна активність.

Загалом дослідники вказують на важливість дотримання при формуванні соціальної компетентності принципу активної взаємодії, стимулювання суб'єктів навчання до саморозвитку. Цим вимогам на сьогодні якнайбільше відповідають методи активного соціально-психологічного навчання (П. Карамушка, О. Пометун, С. Сисоєва та ін.), що передбачають активну взаємодію між педагогами та суб'єктами навчання, а також між самими членами навчальних груп.

Насамперед слід звернути увагу на виклад навчального матеріалу з елементами проблемності (частка такого викладу має зростати з кожним курсом). У цьому контексті П. Біленчук та С. Сливка зазначають, що зміст професійної адаптації як етапу професійної соціалізації юриста виявляється якраз в його умінні й здатності вирішувати протиріччя, які виникають в житті, досягаючи рівноваги [2, с. 197]. Через безпосереднє включення суб'єктів навчання у вирішення важливої для них проблеми, ми вважаємо, викладач допомагає їм усвідомити свої уявлення про соціальні норми та цінності, про людину як індивіда, суб'єкта діяльності й особистість, про особливості взаємодії у системах «людина – людина», «людина – колектив», «людина – великі соціальні групи», про шляхи вирішення життєвих проблем та конфліктних ситуацій. Використання проблемних методів сприяє переходу знань про соціум, соціальні норми у переконання, викликає у курсантів бажання їх відстоювати і дотримуватись. Включення курсантів через систему завдань і ситуацій в таку орієнтаційно-практичну діяльність, де вони можуть самотійно оцінити проблеми (явища, ситуації), визначити шляхи її оптимального вирішення,

дозволяє ефективно формувати у них рольовий та професійний компоненти соціальної компетентності.

Серед методів соціально-психологічного (інтерактивного) навчання слід також назвати дискусію. Дискусія допомагає учасникам усвідомити варіативність підходів до вирішення проблем соціальної взаємодії, здійснити самодіагностику своєї соціальної позиції й розвинути мотивацію до переструктурування ситуації. Дискусія про соціальні проблеми та норми виконує просвітницьку, консультаційну, мотиваційну функції, дозволяє створити належні умови для розвитку соціальної компетентності майбутніх фахівців МВС. Її проведення дозволяє обговорювати факти, події, вчинки, соціальні норми, теорії та ін., вчити курсантів самостійно мислити, оцінювати явища соціальної дійсності, обстоювати власні погляди, розвиває вміння аналізувати й аргументувати твердження, поважати думку інших, критично оцінювати чужі й власні судження.

Ще однією важливою складовою процесуальної (методичної) частини технології формування соціальної компетентності є організаційні форми. Відповідно до концепції, кожен з етапів умовно передбачає три напрями: аудиторну навчальну роботу курсантів, позааудиторну навчальну роботу та їх професійно-особистісне самовдосконалення. Слід зазначити, що ми вважаємо за доцільне для формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС використовувати як традиційні, інформаційно-розвиваючі, репродуктивні лекції, так і лекції з використанням елементів активного навчання.

Важливе значення для формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС ми надаємо також технічним засобам навчання. П. Біленчук та С. Сливка щодо цього зазначають, що технічні засоби забезпечують більш ефективну юридичну соціалізацію. Це, на думку дослідників, можна пояснити тим, що при використанні технічних засобів утворюються спрощені інформаційні канали, надається оперативний та вільний доступ до інформації. Цим самим зменшується кількість інформаційних бар'єрів та збільшується інформаційний фонд. Загалом технічні засоби для соціалізації юриста, підкреслюють вчені, є найнеобхіднішими, оскільки вони впорядковують

інформаційні потоки [2, с. 187]. Загалом використання технічних засобів навчання є важливим засобом підвищення ефективності педагогічної діяльності, тому що вони дозволяють на системній основі організувати оптимальну взаємодію між викладачем і суб'єктом навчання. Особливо слід вказати на значення перегляду відеосюжетів для аналізу ситуацій соціальної та професійної взаємодії. Використання мультимедійного проектора у навчанні дозволяє надавати курсантам додаткові відомості через моделювання необхідних ситуацій соціальної взаємодії, аналіз яких допомагає вчити їх прогнозувати, знаходити оптимальні рішення професійних завдань.

Насамкінець слід зазначити, що важливою частиною технології формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС є діагностична система, що охоплює професійно-педагогічну компетентність педагога, індивідуальні особливості курсантів і слухачів та інструментарій для визначення сформованості їх соціальної компетентності. Загалом регулярну діагностику якості підготовки курсантів та сформованості усіх складових їх соціальної компетентності ми вважаємо важливою педагогічною умовою формування соціально компетентності фахівців ОВС. Технологія формування у майбутніх офіцерів ОВС соціальної компетентності передбачає також обов'язкове урахування впливу оцінювання на розвиток їх особистості, на їх самооцінку та рівень домагань.

Висновки. Технологія формування соціальної компетентності є впорядкованою сукупністю психолого-педагогічних методів, прийомів, засобів, техніки виконання, спільної діяльності учасників педагогічного процесу для досягнення конкретно педагогічного результату – формування соціальної компетентності фахівців ОВС. Структура технології формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС містить такі компоненти: змістовий та процесуальний. Її побудовано відповідно до моделі формування цієї професійно важливої властивості та з урахуванням рольової позиції всіх її учасників та вікових особливостей і складових соціальної компетентності курсантів. Ця технологія найбільш повно відповідає вимогам формування соціальної компетентності, необхідності самореалізації особистості фахівців ОВС в

спеціально організованій взаємодії та покликана підвищити ефективність їх підготовки до успішного функціонування в професійному та соціальному середовищі.

Перспективами подальших наукових розвідок є визначення особливостей роботи з формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС на різних етапах їх навчання у вищому навчальному закладі.

Література:

1. Беспалько В. П. *Слагаемые педагогической технологии* / В. П. Беспалько. - М.: Педагогика, 1989. - 190 с.
2. Біленчук П. Д. *Правова деонтологія* / П. Д. Біленчук, С. С. Сливка / за ред. П. Д. Біленчука. – К.: АТІКА, 1999. – 320 с.
3. Борисенко Е. Н. *Педагогическое сопровождение формирования социальной компетентности студентов вуза: автореф. дис. на соиск. ученой степ. докт. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика; история педагогики и образования»* / Е. Н. Борисенко; Кемеровский государственный университет. – Кемерово, 2013. – 38 с.
4. Дичківська І. М. *Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб.* / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Зарубінська І. Б. *Формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів (теоретико-методичний аспект): монографія* / І. Б. Зарубінська. – К.: КНЕУ, 2010. – 348 с.
6. Кларин М. В. *Инновации в обучении* / М. В. Кларин. – М.: Наука, 1997. – 246 с.
7. *Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей* / под ред. П. И. Пидкасистого. – М.: Педагогика, 2006. – 608 с.
8. Пометун О. І. *Енциклопедія інтерактивного навчання* / О. І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
9. Сластенин В. А. *Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений* / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В. А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.

10. Словник інішомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкаранута. – К.: Наук. думка, 2002. – 680 с.
11. Смирнов С. А. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: учеб. пос. для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений/ С. А. Смирнов, Е. Н. Шиянов; под ред. С. Л. Смирнова. – 4-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 512 с.
12. Яременко В. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / В. Яременко, О. Слінушко. – К.: Аконт, 2007. – Т. 3. – 862 с.

References:

1. Bepalko V. P. Slagajemije pedagogicheskoy texnologiji / V. P. Bepalko. - M.: Pedagogika, 1989. - 190 s.
2. Bilenchuk P. D. Pravova deontologija: / P. D. Bilenchuk, S. S. Slivka / za red. P. D. Bilenchuka. – K.: ATIKA, 1999. – 320 s.
3. Borisenko E. N. Pedagogicheskoye soprovozhdenije formuvannja socialnoji kompetentnosti studentiv vuza: avtoref. dis. na soisk. uchjenoj step. dokt. ped. nauk: spec. 13.00.01 «Obshaja pedagogika; istorija pedagogiki i obrazhovanija» / E. N. Borisenko; Kemerovskij gosudarstvennij universitet. – Kemerjvj, 2013. – 38 s.
4. Dichkivska I. M. Inovachijni pedagogichni texnologiji: navch. posibn./ I. M. Dichkivska. – K.: Akademvidav, 2004. – 352 s.
5. Zarubinska I. B. Formuvannja socialnoji kompetentnosti studentiv vushuh navchalnuh zakladiv (teoretiko-metodichnij aspekt): monografija / I. B. Zarubinska. – K.: KNEU, 2010. – 348 s.
6. Klarin M. V. Innovacii v obuchenii / M. V. Klarin. – M.: Nauka, 1997. – 246 s.
7. Pedagogika: uchebnoje posobije dlja studentov pedagogicheskikh vuzov s pedagogicheskikh kolledzhej / pod red. P. I. Pidkasistogo. – M.: Pedagogika, 2006. – 608 s.
8. Pometun O. I. Enciklopedija interaknivnogo navchannja / O. I. Pometun. – K., 2007. – 144 s.
9. Slastjonin V. A. Pedagogika: uchebn. posobije dlja stud. vish. ped. ucheb. zhavedenij / V. A. Slastjonin, И. F. Isajev, E. N. Shijanov; pod red. V. A. Slastjonina. – M.: Izdetelskij chentr «Akademija», 2002. – 576 s.

10. *Slovník inšomovyich sliv / uklad. S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa. – K.: Nauk. dumka, 2002. – 680 s.*
11. *Smsrnov S. A. Pedagogika: pedagogičeskije teoriji, sistemi, tehnologii: učeby. Posob. dlja stud. vish. i sred. ped. učeby. zavedenij/ S. A. Smsrnov, E. H. Шиянов; pod red. S. L. Smsrnova. – 4-e izd., ispr. – M.: Izdetelskij chentr «Akademija», 2001. – 512 s.*
12. *Jaremenko V. Novij tlumachnij slovník ukrajinskoji movi: u 3 t./ V. Jaremenko, O. Slipushko. – K.: Akonit, 2007. – T. 3. – 862 s.*